

PULA IMVUILA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

GRAIN SA
GRAAN SA

MOTSHEANONG
2016

(Setshwantsho se nkilwe ke Jóhan Kriel)

**Koranta ya Grain SA ya
bahlahisi ba ntseng ba hola**

Bala Ka Hare:

- 03** | Tsa bohlokwa tsamaisong ya mmaraka
- 04** | Grain SA – e sebetsa jwang
- 07** | Ho molemo ho ba mohiri wa sebele

Nahanisisa ka sehla se fetileng

Re le balemi re tshwanetse ho phehella ntlafatso. Selemo le selemo re tshwanetse ho phehella ho etsa dintho ka mokgwa o betere ho feta wa nako e fetileng. Monongwaha e bile selemo se boima haholo ho balemi ba bangata ba Afrika Borwa. Komello e bile bothata bo boholo ka ho fetisisa bo ileng ba kgina balemi. Balemi ba bang ba sitilwe ho kotula letho ho hang. Ho bile boima ruri, empa re lokela ho hlohlora lerole le ho simolla hape.

Balemi ba na le mamello, mme ba bangata ba tla nne ba fumane mekgwa ya ho simolla hape le ho bopa moo ho senyehileng teng. Sephiri sa ho kena hape tlhahisong ha se ho lla o ntse o kgutsitse. Hopola hore balemi ba bangata ba ntse ba tshwa-

na le wena. Tlohela ho lla ka kobong. Buisana le balemi ba bang ba leng mathateng a tshwanang le a hao, buisana le baemedi ba tsa temo. Hape buisana le balaodi ba katoloso. Buisanang ka mekgwa le maqheka a ho itokisetsa komello ya nako e tlang. Ithute ka diphoso tsa hao le tsa baahisani ba hao hore o tle o dule o le malala-a-laotswwe kgahlanong le dinako tse boima tse tlang.

Maqheka ke afe ha o tadima komello e fetileng?

Ntho eo ke ithutileng yona selemong sa komello ke hore balemi ba ileng ba nna ba hlokomela tsa bohlokwa jwalo ka taolo ya mahola le mekgwa e metle ka kakaretso ba ile ba kgona ho kotula lethonyana le hoja pula e bile nyane

NKGONO JANE O BUA TJENA...

E mong le e mong wa rona o filwe mpho ya bohlokwahlakwa – mpho ya bophelo. Lefatsheng mona re filwe menyetta, mme ho itswela ho rona hore na re e sebedisa jwang maemong ao re kopanang le ona. Hore setjhaba sa rona se sebetse hantle, e mong le e mong o tshwanetse ho jara boikarabelo diketsong tsa hae, le ho kenya letsoho setjhabeng. Mmuso le boradipolotiki ha se bona ba re jareleng boikarabelo – boikarabelo ke ba rona, ba dikelelo tsa rona le diketso tsa rona.

Tsamaiso ya mmuso e tshwana le ya 'stokfele'.

- Ditho tsa stokfele di ikgethela baetapele ba tsona (batshwari ba ditulo) – Hona ho tshwana le dikgetho tsa kakaretso moo re ikgethelang baetapele ba naha.
- Ditho tsa stokfele di kenya diphehiso tsa tsona 'mokotleng wa tjelele' (Hona ho tshwana le baahi ba lefang lekgetho la mmuso).
- Qeto ya hore tjelele e sebediswa jwang ke qeto ya ditho tsa stokfele, mme e mong le e mong o tshwanetse ho ikobela melawana e behilweng (melao e etswa ke palamente).
- Stokfeleng, tjelele e ka sebediswang ke feela e ileng ya bokellwa e etswa ho ditho, le teng ho ya ka melao ya stokfele. Tjelele feela eo mmuso o nang le yona ke e ileng ya bokellwa ke SARS (Tshebeletso ya Lekgetho la Afrika Borwa) e le e tswang ho baahi ba lefang lekgetho la naha.
- Haeba o se setho sa stokfele, mme o sa ntshe letho mokotleng wa sona, ha ho letho leo o ka le lebellang ho sona.
- Ha tjelele e fela, ditho kaofela di ema tsi! Ha ho letho le tsweleng pele.

Kaofela re utlwisisa ka moo stokfele se sebetsang ka teng, empa ho bonahala eka ha re utlwisise ka moo mmuso o sebetsang ka teng – tjelele e kenang le tjelele e sebediswang. Ho bonahala eka re fetoha setjhaba se lebelletseng hore mmuso o lefelle ntho e nngwe le e nngwe – tshebetso ya bongaka ya mahala, dipenshene tsa mahala, di tjelele tsa thuso ya bana tsa mahala, dipenshene tsa mahala le dithuso tse ding tsa mahala, dikema tsa phepo, thuto ya mahala, le tse ding tse jwalo. Potso e kgolo ke ena – tjelele e tla tswa hokae? Mesebetsi ha e yo – ha o hirilwe o sebetsa, kapa o le motho ya itshebetsang (jwalo ka molemi), o kenya letsoho ikonoming ka seo o se lefang – o lefa VAT, le lona lekgetho la tjelele eo o e fumanang, le lona lekgetho la mafura, jwalojwalo. Le ha ho le jwalo, Haeba o sa tshetsetse ka tjelele, nnete ke hore seabo sa hao ke se fokolang naheng le mmusong. Re na le tshabo ya hore re ya moo mmuso (jwalo ka stokfele) o tla hloleha ho lefella ntho e nngwe le e nngwe. Jwale re tla etsa jwang? Re tla fedisa jwang boipelaetso ba batho ba bangata, ba kgathe-tseng matla, ba setjhaba sa rona?

A re nkeng boikarabelo ba bophelo ba rona – dikgetho tsa rona, bana ba rona, malapa a rona le setjhaba sa rona. Qetellong motho ke karolwana e nyane ya setjhaba sa rona, mme e mong le e mong wa rona o tshwanetse ho etsa qeto a hlaphohetswe hantle hore e be karolo e phelang ya ikonomi ya rona le ho ba moahi ya nang le boikarabelo wa naha ya rona. Wena, tswela pele ka temo – ka ho etsa jwalo, o kenya letsoho kahong ya bohlokwa ya Afrika Borwa!

Taolo ya lehola e hlokolosi paballong ya mongobo mobung, haholoholo ha dimela di le tlasa kगतello (Setshwantsho se nkilwe ke Jerry Mthombothi)

Nahanisisa ka sehla se fetileng

hakaalo. Lethonyana ha le tshwane le ho ba siyo ho hang, haholoholo ha ditheko tsa dijothollo di phahame. Motheho wa tsena tsohle ke paballo ya mongobo.

Ke dinakong tse boima tse kang tsa selemo seo re fetileng ho sona moo re lemo-hang sekgahla se sebe seo mahola a nang le sona dijothollong tsa rona. Ho hlokolosi hore re be le bonnete ba hore lenaneo la rona la ho fafatsa le sebetsa hantle ho qoba bothata bona. Moo mahola a bileng mangata, kgolo ya dijothollo e ile ya kgineha empa moo mahola a ileng a laolwa teng, dijothollo tse ngata di ile tsa bonahala di le ntlenyana. Mahola ke sera se sehlo sa molemi wa dijothollo, haholoholo nakong ya komello.

Ntliha e nngwe eo ke e lemohileng sehleleng se fetileng ke tahlehelo ya metsi a mangata ka baka la ho phalla ha ona. Mohlomong o se o lemohile, haholoholo mabatoweng a ka bophirimela a naha, moo dikarolong tse tlase poone e nnileng ya eba talanyana le ho hola hantlenyana. Haeba masimo a hao a sa batalla ka ho lekana, le methakala e fokola, o lahlehelwa ke metsi a mangata ka baka la ho phalla hona. Re tshwanetse ho leka ka hohle ho thibela boemo bona ka hohle ka moo re kgonang ka teng. Lerothothi ka leng le bohlokwa.

Ntliha e nngwe ya bohlokwa ke manyolo. Ena ke taba e rarahaneng, e hlohang kutlwisiso e ntle ya maemo a tlelaemete hore motho a kgone ho etsa diqeto tse ntle. Nakong ya komello, mohlomong o se o lemohile masimo a mang a poone moo poone e bonahetseng e hola hantle empa moo qetellong ho sa kang ha eba diqo kapa dijothollo tsa letho ho ona. Hona e ka nna yaba ho bakilwe ke molemi ya ileng a fafatsa manyolo pooneng ya hae pele ho fihla motjheso o phahameng haholo le komello e matla, e leng nakong eo poone e neng e qala ho ba tlasa kगतello e matla. Ka nako tse ding re beha dijothollo tsa rona tlasa kगतello e sa hlokalang nakong eo re sebedisang manyolo ka yona.

Haeba o dumela hore komello e tla ba teng, qeto e ntle e tla ba ho qoba taba ya ho fafatsa manyolo hodima mobu ho fihlela

nakong eo pula e lekaneng e seng e nele, mme dimela di se di hola hantle. Ka mohato ona, o ka nna wa kotula lethonyana le itseng ka ha semela se tla be se sa ka sa eba tlasa kगतello e jwalo. Hopola hore ha semela se le tlasa kगतello, mme wena o fafatsa manyolo hodima mobu, hona ho tla beha semela tlasa kगतello e tsweleng pele. Empa ha dimela di hola hantle ka potlako, ke moo manyolo a tla ba le melemo e itseng. Taba ya nako e bohlokwa haholo.

Ha o ntse o sheba dibaka ka ho fapana ha tsona nakong ya komello, o tla lemoha phapano ya dijothollo tsa poone ho tloha polotong e nngwe ho isa ho e nngwe. Ntle le taolo ya mahola, bothata bo bong ke ba kgetho ya mofuta wa peo e jetsweng. Mefuta e meng ya poone e hola hantle nakong ya komello ho feta e meng. Ka baka lena, ho bohlokwa ho ikopanya le baemedi ba fapaneng ba thekiso ya dipeo hammoho le ho ba teng dikopanong tsa matsatsi a balemi, e leng moo ho shejwang ditoko tsa mefuta e fapaneng ya dipeo. Dula o hlwaile tsebe, o butse mahlo. Dikhamphani tse ngata di se di le teng tse leng mothating wa ho hlalisa ka semolao mefuta ya dipeo tse sa tshabeng komello.

Ha re bua ka balemi ba fapaneng mabapi le bothata bona ba komello, ba bangata ba tla o bolella hore ba tshwenyehile ka paballo ya dijo le ditheko tsa dijo ka baka la komello. Ena ke qaka ya qetellong. Re le balemi re tshwanetse hore ka nako tsohle re sebetsane le ho ntlafatsa mekgwa ya rona ya tlhahiso le ya tsamaiso, eseng feela re itjhebile ka borona, empa re shebile ho fepa setjhaba. Dilemo tsa komello di tla boela di etla, mme rona re le balemi re tshwanetse ho ikamahanya, ho ntlafatsa le ho ithuta ka mathata a dilemo tseo re fetileng ho tsona. Sepheo mona ke ho ntlafatsa mekgwa ya rona ya tlhahiso re ntse re shebile dilemo tse ka pele.

Ditaba tsena re di kumelwa ke Gavin Mathews, Kgau Tsamaisong ya tsa Tikoloho. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho gavmat@gmail.com.

Tsa bohlokwa tsamaisong ya mmaraka

Nakong ya ho bala ditaba tsena mohlomong re tla be re ntse re le tlasa komello kapa mohlomong e se e fetile. Tabataba ke hore ho ke ke ha kgonahala ho jala sejothollo maamong ana, haese mohlomong merohonyana kapa yona furu. Ka baka lena, e mong a ka botsa hore hobaneng re bua ka tsamaiso ya papatso (mmaraka). Sheba ditaba tsena e le katoloso ya ditaba tse fetileng moo re buileng ka taba ya ha dintho di sa tsamaye hantle kgwebong ya hao.

Bao ba ileng ba phonyoha komellong ka soba la nale ho fihlela nakong ya ho bala lengolo lena ba tshwanetse ho lemoha hore ba tshwanetse ho fetola kgwebo ya bona hore e ikamahanye le maemo a komello. Komello ke karolo ya tikoloho ya temo ya rona Afrika Borwa.

Sebedisa nako ya hao ho nahana hape le ho boela o etsa meralo e metjha ya kgwebo ya hao, mme o kenyeletse le yona tsamaiso ya papatso. Ntsha ya sehlooho tswelapeleng ya polasi ke ho dula o le sehlohlolong sa diitshakamelotse tsa mebaraka.

Nakong eo o nahanang ho fetola kgwebo ya hao ya temo hammoho le ho nahana taba ya ho hlahisa dihlahiswa tse ding, le ka mohla o se ke wa hlahisa bongata bofe kapa bofe ba sehlahiswa pele o eba le bonnete ba mmara/papatso ya sehlahiswa sa hao. Ke taba ya bohlokwa haholo hore o kgone ho mmara sehlahiswa sa hao ha se se loketse ho mmarakwa.

Mokgwa wa ho ntlafatsa tsamaiso ya papatso

A re ke re shebe **dikeletso tse haufi** tsa ho ntlafatsa tsamaiso ya papatso.

- Haeba bonnete bo le siyo mabapi le mmara, mme eba o ikutlwa ho iteka mabapi le mmara, etsa hoo ka mokgwa o monyane o ke keng wa o bakela tshenyehelo e kgolo.
- E le karolo ya leano la mmara, tlhophollo ya mmara e tlamehile ho etsa – fumana ditaba ho bareki mabapi le kgonahalo ya tse lebelletsweng ke bareki mabapi le sehlahiswa se itseng. Mona Afrika Borwa, bareki ba ikgonang ba ithakela mabenkeleng a maholo, mme ba dikojwana di mahetleng bona ba ithakela barekising ba ditsele, le di-spazashopong ho ya ka ditlhoko tse fapaneng tsa bona.
- Fumana lesedi le batsi mabapi le mmara ka dihlahiswa tseo o nahanang ka tsona. (Bala, eba teng matsatsing a balemi, etela bahlahisi ba bang, jwalojwalo).
- Etela dibaka tsa mebaraka tse kang sesiu, thekisong ya dikgomo, mebaraka ya meroho, slagpalo, le tse ding. Ho bohlokwa ho tseba

Etsa sohle se matleng a hao ho etsa bonnete ba hore semela ka seng se simolla hantle.

tshebetso ya metjha ena e fapaneng ya mebaraka.

- Hlokomela haholo ho kgaola le ho fetola merero ya hao ya mebaraka hore o kgone ho fumana theko e ntle, e phahameng ka ho fetisisa. O ka mpa wa kgotsofalla palohare e ntle empa e tsitsitseng.
- Haeba ho kgonahala, leka ho arola metjha ya mebaraka ya sehlahiswa se itseng ho ya ka metjha e mmedi kapa e fetang moo.
- Haeba ditjeho tsa tlhahiso di tsejwa, ho bonolo ho etsa qeto mabapi le theko e tlaselase ya sehlahiswa. Nnete ke hore ho a hloka haholo ho tseba ditshenyehelo tsa tlhahiso ya hao le ho sebetsa theko e tla o fa phaello e itseng.
- Laola papatso/mmara ya hao.
- Batla kapa batlisisa le ho nka menyetta ka mebaraka e sa tlwaelehang haholo – mmara o monyane, o shebaneng le sehlahiswa se itseng feela, e ka ba monyetla o motle haholo.
- Qetellong, bokella moralo wa mmara ka hao o tla ba karolo ya lenaneo la tsamaiso tlhahisong ya hao mabapi le mosebetsi wa hao o ikgethileng.

Moralo wa mmara o tlamehile ho ba le tlhaloso ya mokgwa kapa mekgwa e ilo sebediswa ho mmara sehlahiswa ka seng hammoho le hore thepa e tla ba e kae ka bongata, e tla bokellwa neng, le hore e tla bokellwa hokae, le hore poreisi e tla lebellwa e tla ba e kae. Hopola hore dihlahiswa di ka mmarakwa ka mekgwa e fapaneng, e kang ena e latelang:

1. Dithekisi kontane kapa letsohong, e leng tse kang ho rekisa pela tsela, ho rekisa toropong kapa mmarakeng wa bohle (*boeremark*).
2. Difantisi le tsona di tsejwa e le dithekiso. Dihlahiswa tse kang meroho, diitholwana, dipalesa le dikgomo le tsona di ka rekiswa mono kapa tsa rekiswa ho ya ka theko e hodimodimo ya boithaopo ba moreki (*auction*). Ba bangata ba rona re na le mebaraka ya dihlahiswa tse foreshe ditsheng tse kgolo tsa ditrope.
3. Dikonteraka – e leng tumellano pakeng tsa moreki le morekisi mabapi le sehlahiswa se itseng sa boleng bo itseng le bongata bo itseng bo rekiswang ka theko e itseng.

4. Dikonteraka tse sa tsitsang le tsa boikgethelo. Ona ke mofuta o ikgethileng wa ho mmara dihlahiswa tse itseng, mme o hloka tsebo e batsi ya mokgwa ona.
5. Keketso ya boleng e bolela hore ho etswa ho hong ho itseng sehlahisweng ho eketsa tshetsetso le tshetsetso ya sona molemong wa moreki, jwalo ka ho tshela kapa ho kenya dipakaneng tse nyane, ho ebola meroho le ho e pakela, ho hlahisa chutney, phofu ya poone, yoghurt le tse ding.
6. Ho romela ka ntle – Kajeno thomello ya ka ntle ya dihlahiswa tsa temo e se e le ntho e tlwaelehileng. Diphephetso tse kgolo tsa thomello ya ka ntle ke bongata, boleng le ho tshaphala mokgweng ona hammoho le thomello e tsitsitseng ho ya ka dinako tse behilweng.
7. Ho molemi wa dijothollo, mekgwa e meng e sa le teng, e kang ya ho ithakisetsa thepa ya hao ka ho otloloha disuing tse haufi le wena letsatsi le letsatsi ha o ntse o kotula ka theko e behilweng ya letsatsi le letsatsi – e leng ho bitswang 'mmara wa hona moo' (*spot market*).

Tshakamelotse ya moraorao tjena ya mebaraka ya dihlahiswa tsa mapolasing ke ya hore mohlalisi kapa sehlopha sa bahlahisi se bonahala se ntse se sekamela butlebutle mokgweng wa ho eketsa boleng dihlahisweng tsa bona le ho romella ka ntle dihlahiswa tsa bona.

Hore o atlehe ho mmara dihlahiswa tsa hao – ho sa tsotellehe bongata ba tsona – o tlamehile ho hlahisa sehlahiswa sa boleng, ho se pakela ka nepo, ho se tsamaisa ka nako le ho ikamahanya le ditlhophisso tse ding tse amanang le ho di mmara. 🌱

Ditaba tsena re di kumelwa ke Marius Greyling, mophehisi ho tsa Pula Invula. Ho fumana lesedi le batsi romella e-meile ho mariusg@mcgacc.co.za.

Grain SA – e sebetsa jwang

1
Setshwantsho sa 1 - 2: Seboka sa selemo sa Grain SA se neng se tshwaretsewe NAMPO Park ka la 2 - 3 Hlakubele 2016.

Grain SA e ile ya tshwara Seboka sa yona sa selemo tshimolohong ya kgwedi ya Hlakubele monongwaha. Dihwai tse ngata di bile teng sebokeng sena, mme e bile baromuwa ba neng ba rometswe ke mabatowa a bona. Dihwai tse ngata di utlwisisa tshebetso empa ditho tse ntjha di sa ntse di le lefifing la hore qeto e etswa jwang mabapi le ba romelwang jwalo ka baromuwa Sebokeng.

Grain SA ke eng, mme e sebetsa jwang?

Grain SA ke mokgatlo wa boithaopo wa dihwai tsa dijothollo. Hona ho bolela hore dihwai tse keneng kgwebong ya tlhahiso ya dijothollo, tse nang le ditabatabelo tse tshwanang, di ka etsa qeto ya ho inehela jwalo ka ditho ka ho lefa lekgetho le hloka-halang la botho ho ya ka qeto ya Seboka.

Sepheo sa Grain SA ke ho fana ka tshetso le ditshebetso ho dihwai tsa dijothollo le ho ba molomo wa lentse le kopanetsweng la dihwai tsa dijothollo ho shebana le ditaba tsa thepa ya dihwai hammoho le ditaba tse amang mmuso le bohle ba nang le seabo lefapheng lena. Tsheheto ena e mahlakore a mangata, mme e kenyelisa ho beha leihlo ditabeng tsohle tse amang mosebetsi le tswelopele ya lefapha lena – ho tloha ho tse kenngwang mobung ho isa dithefello tsa maeto, ditheolelo mafureng a diesel, diprojeke tsa diphuputso le tsa ntshetsopele hammoho le leanong la mmuso le amang lefapha lena la temo.

Ho hlakile hore haeba balemi ba ena le ditsebi tse ba sebeletsang dinakong tsohle, di ena le sehlopha se behileng leihlo mosebetsing

wa bona wa kgwebo, mme sehlopha sena se sebetsa jwalo ka bahlokometri moo ho hloka-halang teng, balemi ba tla ba boemong bo botle ba ho tsepamisa maikutlo hantle temong ya bona. Ke ka baka lena ho leng bohlokwa ho ba le mokgatlo o tjena. Hantlentle e se e le tlwaelo ya bohlokwa haholo hore dihlahiswa tse fapaneng di be le mekgatlo ya mofuta ona e thahasellang ditabatabelo tsa balemi. Ka baka lena, Grain SA hantlentle e tshwana le sehlopha se ikgethileng. Ditho di lefa 'tjhelete ya botho' eo re e bitsang ya 'lekgetho'. Hona ho fa ditho monyetla ditokelong le menyetleng e hlalishwang ke mokgatlo, mme ditho di na le tokelo diqetong tsa mokgatlo ho ya ka tokelo di nang le yona.

Ho bohlokwa ho utlwisisa hore ha ho moo dipolotiki di kenang teng mokgatlong. Molaotheho wa Grain SA o bolela ka ho hlaka hore **ha se mokgatlo wa dipolotiki**, ha o laolwe ke mokgatlo ofe kapa ofe wa dipolotiki.

Grain SA e thehilwe hodima ditshiya tse nne tse matla:

1. **Grain SA ke mokgatlo wa boithaopo wa balemi ba dijothollo** o thehilweng ho emela ditabatabelo tsa ditho tsa ona.
2. Grain SA e batla ho tadingwa e le mokgatlo wa bahlahisi ba dijothollo, **o ikemetseng ka matla a ona**. Mokgatlo ona o kene ka setotswana ditabeng tsohle tse ntshetsang pele indasteri, mme ho ka buisanwa le ona ka ditaba tsa tsa- maiso le leano le amanang le indasteri.
3. **Grain SA ha se mokgatlo wa sepolotiki**, mme ditaba tsa ona ho sebetsanwa le tsona ho ya ka bohlokwa ba tsona ho ipapisitswe

le dintlha tsa kgwebo ntle le ho ikamahanya le mokga ofe kapa ofe wa sepolotiki.

4. **Grain SA e laolwa ke balemi molemong wa balemi**, mme e hlomilwe ka mokgwa o lokolohileng wa taolo (wa demokerasi) wa e mong le e mong wa ditho ho baetapele ba kgethilweng ho etella pele ditho tsa ona. Molemi e mong le e mong wa dijothollo, ya hlalishang dijothollo ho di mmaraka, ya lefang lekgetho le behilweng kapa yona tjhelete ya botho ya mokgatlo, ya tshhetsang sepheo le Molaotheho wa Grain SA, ke yena eo e leng setho se phethahetseng sa Grain SA.

Lenaneong la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi ho teng mehato e mmedi ya botho. Mohato wa pele ke wa 'Setho sa Sehlopha sa Boithuto'. Setho sa sehlopha sa boithuto se tlamehile ho ba molemi ya hlalishang dijothollo tse ka tlasa ditone tse 250. Ditho tsohle tse ding di tlamehile ho ba balemi ba hlalishang dijothollo tse ilo mmarakwa. Baemedi ba dihlopha tsa boithuto ba lebatowa le leng le le leng ba kgethwa selemong se seng le se seng ho ba karolo ya Sehlopha se Sebetsang sa Ntshetsopele ya Molemi (*Farmer Development Working Group*). Nako ya tshetso ya e mong le e mong wa baemedi bana ba dihlopha sa boithuto sehlopheng sena sa tshetso ke nako ya selemo, mme batho bana ba ka nna ba kgethwa hape ka mora nako ya selemo. Baemedi ba dihlopha tsa boithuto ba kgethwang mabatoweng a bona ho ya sebetsa sehlopheng sa tshetso ba na le matla a ho vouta sehlopheng sa tshetso. Ditho tsa sehlopha sa boithuto ha ba kgethwe jwalo

ka baromuwa Sebokeng. Sehlopha ka seng sa boithuto se na le bonyane diitho tse leshome tse hlahisang dijothollo, mme molemi ka mong e ka ba setho sa sehlopha se le seng sa boithuto.

Hona ho fapana le setho se lefang lekgetho la sona, mme ke qeto e ikgethileng ho ya ka qeto ya Seboka. Ho tjena hobane sepheo sa mokgatlo ke hore **ba bangata ba kenyelletswe** e le hore balemi ba banyane hammoho le ba ntseng ba thuthuha ba be le lentswe; le hore le bona ba matlafatswe ka ntshetsopele ya boitsebello (*skills*), le kwetliso le tataiso. Sepheo ke ho thusa e mong le e mong ho sa tsotellwe bohoho ba polasi ya hae hore le yena a kgone ho sebetsa tsa polasi ya hae hantle ka moo a ka kgonang ka teng ho fihlella tlhahiso e ntle.

Sepheo sa nako e telele ke ho thusa balemi ba nang le bokgoni ho ba balemi ba tileng kgwebong. Balemi bana ba bonahala ka palo ya ditone tsa dijothollo tseo ba di hlahisang, e leng ba welang sehlopheng sa ditho tsa '250 Ton Club'. Hantlentle bongata ba ditho tse na ho hlahisa ho fihla ditoneng tse 1 500. Balemi bana ba fihlela boemo ba katleho lenaneong la ntshetsopele ya molemi hobane ba fetohile Balemi ba Bahwebi ba Mehla e Metjha. Grain SA e tshepa hore balemi bana ba tla kena mokgatlong e le ditho tse lefang lekgetho la bona ka ho phethahala, tse kentseng letsoho mesebetsing yohle. Ditho tsa 250 Ton Club ke tse hlahisang ho feta ditone tse 250 tsa dijothollo ka selemo, tse lefang lekgetho lohle la tsona la botho, tse tshehatsang merero le sepheo sa Grain SA. Ditho tsa 250 Ton Club di ka nna tsa romelwa jwalo ka baromuwa Sebokeng. **Hore motho e be setho sa Lekgotla la Phethahatso boemong ba Naha ba Grain SA, molemi o tlamehile ho kgethwa e le morumuwa Sebokeng, mme o tlamehile ho 'una karolo e kgolo ya tjelele ya hae e kenang e etswa temong e le ya tlhahiso le mmara ka wa sejothollo.** (12.3).

Seboka se sebetsa jwang?

Ho bohlokwa ho utlwisisa hore **Seboka ke 'borena bo phahameng ka ho fetisisa ba Grain SA'** ho ya ka molaotso wa mokgatlo. Batho ba atisa ho etsa phoso ya ho nahana hore ke lekgotla la phethahatso la naha kapa komiti ya tsamaiso, e leng ya borena bo phahameng haholo, empa mona ha ho jwalo. Hona ho hlakile, mme ho bohlokwa hore setho se be sedi haholo ha se kgetha motho hore e be morumuwa lebatoweng la hae, ya tla emela ditabatabelo tsa hae hantle Sebokeng. Baromuwa ba na le boikarabelo ba ho vouta tabeng e nngwe le e nngwe ya bohlokwa e amang mesebetsi ya mokgatlo mabapi le mesebetsi o etswang, boetapele ba mokgatlo le tsona diphetoho Molaotsohong.

Morumuwa wa lona o tlamehile ho ba molemi wa sebele, ya hlahisang dijothollo tse yang mmarakeng, motho ya tsebang ditaba tsa temo lebatoweng la lona, motho ya kgonang ho utlwisisa kgwebo ya mokgatlo, ya kgonang ho buella ditabatabelo tsa lona balemi. Molemi

ya yang sebokeng o tlamehile ho ba **moe-tapele ya tla ba molomo wa lona kopanong ya kakaretso**, ya tla tla bolella balemi ba bang ba lebatowa la lona ditaba tse ileng tsa buuwa hammoho le diqeto tse ileng tsa etswa. Baromuwa ba lona ba lebatowa hantlentle ke bona balwanedi ba lona ba le lwanelang boemong ba naha.

Taba ya bohlokwa ke ho ela hloko nako e ikgethileng e kenyelleditsweng Molaotsohong mabapi le Balemi ba Dijothollo ba Mehla e Metjha e ileng ya behwa e le letshwao la Seboka la boikemisetso ba ho kopanya le balemi ba batho ba batsho: '*Mabapi le baromuwa ba bahwebi ba batho ba batsho tlhahisong ya dijothollo Sebokeng, ho tla hlophisetswa baromuwa ba 32. Baromuwa bana ba ke ke ba kgethwa ho ya ka tlhahiso kapa tefello ya lekgetho la dihlahiswa tsa bona mabatoweng a bona.*' – (Ela hloko: Mona ho ameha baromuwa ba '250 Ton Club e tla kgetha selemo le selemo baromuwa ba 32 ho ya Sebokeng, nakong ya dikopano tsa selemo tse tshwarwang pele ho Seboka. Baromuwa ba 16 ba tla kgethwa lebatoweng la tshebeletso la bojhabela ha ba bang ba 16 bona ba tla kgethwa lebatoweng la tshebeletso la bophirimela. Baromuwa ba kgethilweng ho ya Sebokeng ba tlamehile ho kgotsofatsa dithoko tsa bojha jwalo ka ha ho boletswe artikeleng (molaong) ya 5.1.4f.

Ditho tsa 250 Ton Club (bahlahisi ba thuthuhang)

Ditho tsa 250 Ton Club tse:

- 5.1.4.1 Hlahisang ho feta ditone tse 250 tsa dijothollo mmarakeng;
- 5.1.4.2 Lefang lekgetho le boletsweng la botho le la thepa ya tsona ho Grain SA; le
- 5.1.4.3 Tsitlallelang sepheo sa Grain SA; Di na le tokelo ya botho ba Grain SA;
- 5.1.4.4 Botho bo fumanwa ka mokgwa o hlalositweng Melawaneng.
- 5.1.4.5 Ditho tsa 250 Ton Club di ka nna tsa kgethwa ho ya Sebokeng.

Baromuwa bohle ba yang Sebokeng ba na le tokelo ya ho voutela maemo a bohlokwa a boetapele,

e leng a modulasetulo le batlatsamodulasetulo ba babedi. Baromuwa Sebokeng ba na le boikarabelo ba ho voutela moemedi a le mong wa lebatowa hore e be setho sa Phethahatso sa Naha.

Phethahatso boemong ba Naha

Phethahatso ya Naha ke baemedi ba phahameng ka ho fetisisa nakong eo Seboka se seng kopanong ka yona, mme ba tlasa taolo ya leano la kakaretso la Seboka. Ditho tsa Phethahatso boemong ba Naha di kgetha dibaka tse ikgethileng tsa bohlokwa moo di tla sebeletsa mokgatlo teng jwalo ka dihlopheng tse fapaneng tsa tshebetso. Ditho tse na di boetse di kgetha **Komiti ya Tsamaiso**. Hore mesebetsi wa letsatsi le letsatsi wa Grain SA o tswela pele, Komiti ena e tlamehile ho kgetha hara yona Komiti ya Tsamaiso, e leng modulasetulo le batlatsamodulasetulo ba babedi ba Phethahatso hammoho le bonyane ditho tse tharo (3) tsa tlatsetso tse filweng matla a itseng ho ya ka moo Phethahatso e ka ba fang ka teng nako le nako.

Komiti ya Tsamaiso e sebedisa matla ohle a Phethahatso nakong eo Phethahatso le Seboka di sa kopanang ka yona, empa ka nako tsohle Komiti e ikobela borena le matla a Phethahatso boemong ba Naha hammoho le matla a hodimodimo a Seboka.

Qetelo

Nakong e tlang, re tla ke re shebe mafapha a fapaneng hammoho le mesebetsi ya mokgatlo. Ho molemong wa balemi bohle hore ba utlwisise le ho tshireletsa mokgatlo wa rona hore o kgone ho phethahatsa ponelopele ya ona le ho tshireletsa ditabatabelo tsa balemi bohle tikolohong ena ya phehisano mebarakeng ya lefatsho, ha re ntse re shebane le diphephetso tse ngata tsa phetoho dipolotiking le tikolohong. 🌧

Ditaba tse na re di kumelwa ke Jenny Mathews, mophehisi ho tsa Pula Imvula. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho jenjonmat@gmail.com.

Grain SA e buisana tjena le...

Johannes Ntsimane

potso dinthong tseo ke sa di tsebeng. Hangata ha tshenyo e le teng kapa ntho e nngwe e eo ke esong ho e bone polasing, ke batla thuso ya mohokahanyi wa ka. Ka mokgwa ona ke a tseba hore dintho di tsamaya hantle. Ke entse hore temo e be bophelo ba ka le hoja ke se na mehloodi yohle ho etsa ka moo ke ratang ka teng.

Ke kwetliso efe eo o seng o e fumane, mme ke efe eo o lakatsang ho ba le yona?

Ke kgonne ho ba teng thutong e latelang ya Grain SA: Tlhahiso ya koro, tlhahiso ya lesere, Temo ya Phaello, Tlhokomelo ya Terekere le Disebediswa tsa Temo hammoho le Ntshetsopele ya Boitsebelo: Ho tjheselletsa ditshepe le Tsa Tlhokomelo ya Pivot le Pompo. Dithuto tsena di bohlokwa haholo hobane temo ya rona ke e tlasa nosetso.

O ipona o le hokae nakong ya dilemo tse hlano? O rata ho fihlella dife?

Ke batla ho ipona ke tswetse pele temong, mme ha ho kgonahala ke kgone ho hira masimo a mang ho eketsa tlhahiso ya ka. Tlhahiso ya dijothollo e bohlokwa ho nna ka ha ke batla ho ba molemi ya hlwahlwa ka ho fetisisa wa dijothollo mona Taung. Nakong e tlang ke lakatsa ho ba le metjhine ya ka le ho itshebeletsa ka bonna. Hape ke batla ho ba thoko le taba ya ho hira borakonteraka – ka mokgwa ona ke tla be ke fihlelletse ho hoholo.

Keletso ya hao ke efe ho balemi ba ntseng ba thuthuha?

Balemi ba bangata ba batjha ba lahlela thaole kapele hobane ha ba na mamello. Temo ha se ntho eo o ka tsoha borokong, wa e etsa, mme wa ba radimilione ka ho panya ha leihlo. Ke ntho e nkang nako le ho tsepamisa maikutlo ho seo o se ratang le seo o se etsang. Ka ho etsa dintho ka nepo, o ka iphumana o le hole haholo. Balemi ba batjha ba tlamehile ho ba le mamello, ho etsa dintho ka nepo le ho mamela dikeletso tsa bahokahanyi ba bona ba ntshetsopele. Ke yona qha! ntho e hloka halang.

Ditaba tsena re di kumelwa ke Julius Motsoeneng, Mohokahanyimmoho wa Ntshetsopele ya Lenaneo la Ntshetsopele ya Molemi la Grain SA, North West. Ho fumana lesedi le batsi romella e-meile ho julius@grainsa.co.za.

Takatso ya ho ba molemi ya hlwahlwa ka ho fetisisa ya thuthuhang wa Taung, e bile morero wa dilemo tse hlano wa Johannes Ntsimane. Monna enwa ya nang le mamello, ya tshephahalang, ya sebetsang ka thata, temo ke bophelo ba hae, mme o dumela hore ha o etsa dintho ka nepo, o tla ya hole ka bophelo.

haholo ho tseba mokgwa wa ho lekanya dintho le ho etsa kgetho e nepahetseng temong ya ka.

Hlalosa matla le bofokodi ba hao

Ke kgona ho sebetsa ke le mong ha ho hloka hala empa ke ntse ke kgona ho sebetsa le ba bang. Ke na le mamello e kgolo, e leng se mphang matla nakong ya mathata le ho ba le tshpo ya hore dintho di tla loka. Ke motho ya tshephahalang, mme ke lebelletse hore ba bang le bona ba be jwalo, e leng se sa etsahaleng ka mehla. Ha motho a sa tshephahale ho nna, ke kgena haholo hoo nka nngang ka tloa meedi ya maikutlo a ka.

Kuno ya hao e bile jwang ha o ne o simolla ka temo? Dikuno tsa hao di eme jwang hajwale?

Ke ne ke tlaetse ho jala lesere empa qetellong ke bile le thahasello tlhahisong ya dijothollo. Ke qadile ka tlhahiso ya lesere le neng le mpha kuno ya ditone tse 67,8 mariha. Tlhahiso ya ka ya poone e mphile ditone tse 82. Lesere le kotutsweng kgwedding ya Tshitwe le mphile ditone tse 55,6. Hajwale ke lebelletse ditone tse ka bang 90 tsa poone – haeba tshwaetso e mpe ya tlelaemete e ke ke ya ntshitisa.

O nahana hore sa sehlooho se kentseng letsoho katlehong le kगतelopeleng ya hao e bile sefe?

Nako e ngata ya ka ke dula ke le masimong ke shebana le tshenyo ya mahlape, e leng bona bothata bo boholo. Hape ke rata ho botsa di-

O sehwei hokae, dihekthareng tse kae? O sehwei sa eng?

Ke mona Taung Provinseng ya North West Province, mme hajwale ke sehwei dihekthareng tse 10 tsa masimo moo re kopanetseng dihekthara tse 20 tsa pivot. Ke kopanetse pivot le sehwei se seng moo sehwei ka seng se nang le dihekthara tse 10. Hajwale ke kene konterakeng ya ho jala poone e tshela, mme ke rerile ho jala kgarese nakong ya mariha.

Ke sefe se o fang tjheseho/mafolofolo?

Ke ne ke le molemi feela ya iketsetsang dintho ka mokgwa wa sekgalekgale, ke sa tsotelle dintho tse nyane tse ka amang temo ya ka. Empa haesale Grain SA e fihla Taung, ke bile le tjheseho e kgolo e ileng ya etsa hore ke hlokomeme polasi ya ka hobane ke yona e nkenyetsang dijo ka lapeng. Ke ile ka lemoswa hore temo ke kgwebo le hore ke tshwanetse ho sebetsana le yona jwalo ka kgwebo. Ke ne ke sa tsebe hore ke tshwanetse ho etsa ditekanyetso tsa tlhahiso ya ka le ho boloka tjelete e itseng bakeng sa sehla se hlahlamang. Ho nthusitse

HO MOLEMO HO BA MOHIRI WA SEBELE

Dipaterone tse sa tlwaelehang tsa maemo a lehodimo le komello; mebaraka e sa tshaphaleng ya tseo re di rekisang – dilemo tse sa tswa feta e bile tse boima moo balemi ba ileng ba hula ka tlhako tsa morao phaellong ya bona.

Ka baka la ikonomi e amang le ona mapolasi, balemi ba ile ba qobelleha ho fokotsa ditjeho tsa tse kenngwang mobung. **E nngwe ya tsa sehlooho hara tsona ke mosebetsi.** Ditjeho tse nnileng tsa phahama tsa meputso di nnileng tsa kgema mmoho le ntlafatso ya phahello dikgwebong tsa temo, mme balemi ba ile ba tlameha ho fokotsa basebetsi ba bona. Ho bile bohlokwa ho manejara wa polasi ho ba le sehlopha se matla sa basebetsi ba nang le tjheseho le mafolofolo, ba

shebang mosebetsi wa bona e le o kgotsofatsang, o nang le bokamoso le tshireletso malapeng a bona. Basebetsi bana ba tshwanetse ho ba batho ba inehetseng ka hohle temong, ba ratang mosebetsi ka dipelo tsohle. Nnete ke hore hona ho ka fihlellwa feela tlasa boetapele bo botle.

Moetapele wa makgonthe

Moetapele e motle ke motho ya nang le ponelopele ya bokamoso. A ka kenya sebete le tshepo sehlopheng sa hae le ho etsa hore se dumele hore kgonahalo e teng e ka etsang hore sehlopha se fihlelle tseo se neng se hanaha hore di ke ke tsa fihlellwa. Moetapele wa sebele ke ya kenyang tshepo le sebete hore sehlopha se sebetse ka matla ho fihlella sepheo sa kgwebo. Mopresidente wa Amerika, Eisenhower o kile a re: 'O se ke wa

etella pele ka ho otlala motho hlohong. Hono ke ho otlala, ha se boetapele!' Moetapele wa sebele o tsepamisa maikutlo puisanong ya sebele le ho tsamaya mmoho le batho. O etsa hore basebetsi ba ikutlwe ba ananelwa le ho ba le seriti ka nako tsohle. Moetapele wa sebele hape o motle jwalo ka sehlopha seo a se kgethang ho sebetsa le yena.

Kgiro – kgetha sehlopha se lokileng

Dikamano tse ntle di qala mane puisanong le mosebeletsi ya tla hirwa. Jwalo ka Manejara dikamanong le batho, ntsha ya bohlokwa ke ho tiisa hore motho ya hirwang o na le boitsebelo ba mosebetsi, e leng se tla o thusa le ho nolofatsa bophelo ba hao ka ho kenyetsa motho eo sehlopheng sa hao. Mapolasi ha a sa kgona ho sebetsa ka batho ba se nang tjheseho kapa sepheo. Hape ke boikarabelo ba Manejara ho hlalose tsa mohiruwa ka ho hlaka hore se lebelletsweng ho yena ke sefe mabapi le ho nama ha mosebetsi le dihora tsa mosebetsi. Ka hoo, ntsha ya bohlokwa ke ho buisana ka tse lebelletsweng mosebetsing ho tiisa hore ho ke ke ha eba teng pherekano ya letho hamorao. Wena mosebeletsi o tshwanetse ho hlakelwa mabapi le tse lebelletsweng ho wena mosebetsing hammoho le moputsong wa hao. Ha ho letho le phoso ho bua ka thata le mosebeletsi ya sa sebetseng ho ya ka moo ho dumellanweng ka teng, empa mehato yohle ya kgalemo e tshwanetse ho ba ya nnete, e sa yeng ka leeme. Mehato ena e tshwanetse ho ba e thehilweng ditataisong tse ngotsweng ka ho hlaka, tse ileng tsa utlwisiswa.

Etsa se nepahetseng

Mona Afrika Borwa maemo a motheho a kgiro ya basebetsi ba mapolasi temong a teng molaong, mme ke boikarabelo ba manejara e mong

Pula Invula's Quote of the Month

'In essence, if we want to direct our lives, we must take control of our consistent actions. It's not what we do once in a while that shapes our lives, but what we do consistently.'

~ Tony Robbins

Bahlophisi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

Suite 3, Private Bag X11, Brandhof, 9324
7 Collins Street, Arboretum

Bloemfontein

► 08600 47246 ◀

► Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA KA SEHLOHONG

Jane McPherson

► 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA

PHATLALATSO

Liana Stroebel

► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

MORALO, TLHOPHISO LE HO PRINTA

Infoworks

► 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho,

English, Afrikaans, Setswana,
Sesotho sa Leboya, Sezulu le Seqhotsa.

Lenaneo la Grain SA

la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Danie van den Berg

Foreisetata (Bloemfontein)

► 071 675 5497 ◀ danie@grainsa.co.za

Johan Kriel

Foreisetata (Ladybrand)

► 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za

► Ofisi: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mithombothi

Mpumalanga (Nelspruit)

► 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za

► Ofisi: 013 755 4575 ◀ Nonhlanhla Sithole

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)

► 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za

► Ofisi: 034 907 5040 ◀ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Louwsburg)

► 084 582 1697 ◀ graeme@grainsa.co.za

► Ofisi: 034 907 5040 ◀ Sydwell Nkosi

Ian Househam

Eastern Cape (Kokstad)

► 078 791 1004 ◀ ian@grainsa.co.za

► Ofisi: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)

► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

► Ofisi: 012 816 8057 ◀ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)

► 082 877 6749 ◀ dutoit@grainsa.co.za

► Ofisi: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Julius Motsoeneng

North West (Taung)

► 072 182 7889 ◀ julius@grainsa.co.za

Articles written by independent writers are
the views of the writer and not of Grain SA.

Ho molemo ho ba mohiri wa sebele

le e mong wa polasi ho etsa bonnete ba hore o tseba le ho utlwisa molao oo le hore o ikokobelletsa ona. Meputso e tasetlase e boela e hlophiswa selemo le selemo. Ena ha se ntho eo ho ka buisanwang ka yona pakeng tsa manejara le mosebeletsi hobane ke qeto ya molao eo ho tshwanetseng ho ikamahangwa le yona.

Tjheseho

Le hoja moputso e le ntsha ya bohlokwa, empa ha se yona feela e fang mosebeletsi tjheseho. Boithuto bo bontshitse hore le hoja batho ruri ba sebeletsa moputso, empa ba boetse ba sebeletsa le moelelo bophelong ba bona. Ka mantswa a mang, kgotsofalo ya mosebetsi le tseo ba di phehelleleng, tse ba fang tjheseho, di eketsa tjheseho ya bona le tlhahiso ya bona mosebetsing. Jwalo ka manejara o tshwanetse ho sheba dintho tse ding tse ka kenyang tjheseho basebetsing ba hao. Nako ya ho shebana le mathata a batho ke e nngwe ya tse hodimodimo lenaneng la dintho tse fokotsang tjheseho basebetsing. Na o ka ba fa nakonyana e ka thoko ka mora ho sebetsa ka thata ho jala kapa ho kotula? Na o ka ba fa tse ding tsa dijothollo e le moputso wa ho ananela mosebetsi wa bona le hore ba ikotulele lethonyana leo e leng la bona? Ho bohlokwa ho tadima mosebeletsi e mong le e mong ka ho ikgetha e le ya nang le semelo sa hae se fapaneng le sa ba bang, le moetlo wa hae o fapaneng le wa ba bang, le ditlhoko tsa hae tse ikgethileng hammoho le ditabatabelo tsa hae tse ikgethileng. Ntlha e nngwe e ka ananelwang ke ya ho mo thoholetsa mabapi le mosebetsi o motle oo a o entseng kapa ho behela nako e itseng ka thoko ya ho buisana le yena difahleho di tadimane.

Kwetliso mosebetsing

Mohwebi Richard Branson o re: 'Kwetlisa batho hantle e le hore ba ka nna ba itsamaela, ba tshware hantle hoo ba ka keng ba itsamaela.' Ntshetsopele ya boitsebelo (tsebo ya mosebetsi) le kwetliso di wela mokgahlelong wa ho ba le tjheseho. Basebetsi ba bangata ba a kgothala, mme ba thabela ho ithuta dintho tse ntjha le ho fumana lengolo la thuto eo ba bileng ho yona. Na o se o kile wa nahana taba ya ho romella basebetsi ba hao thutong e nngwe ya tsa Grain SA ya Tlhokomelo ya Terekere ho tsa Ntshetsopele ya Molemi kapa e nngwe ya dithuto tsa Selelekela ya tsa Methoho ho tsa Dijothollo? Dikhamphani tse ngata tsa dikhemikhale le tsa manyolo di fana ka dithuto tsa kwetliso, mme di phahamisa kwetliso ya basebeletsi ba hao mabapi le ho sebedisa dihlahiswa. Kgolo ya botho le ho ikutlwa motlotlo (tswelopele) di kgotsofatsa tlhoko ya motheho ya motho.

Taba ya batho

Ho teng tekatekano e itseng, e tshwanetseng ho fumanwa pakeng tsa se leng molemo kgwebong le se leng molemo bathong ba hirilweng ho ntshetsa pele kgwebo. Ho a kgonahala hore molemi a ahe kgwebo e atlehileng le ho bopa tikoloho e ntle ya mosebetsi oo basebeletsi ba leng motlotlo ka yona. Ena ke e theilweng nneteng ya hore sa bohlokwa ke batho le hore basebetsi ha se feela batho ba hirilweng – ke batho ba tshwanetseng ho ikutlwa e le batho ba ananelwang, ba thabelwang. Batho ke dibopuwa tse ratang ho mamelwa le hore ditlhahiso tsa bona ke tsa bohlokwa. Wena jwalo ka manejara o batla batho ba sa emang nqa e le nngwe, ba futahaneng mangwele, empa o batla batho ba ithutang, ba holang. Haeba o sitwa ho fa basebeletsi ba hao menyetla e jwalo, o tla lemoha hore basebetsi ba nang le tjheseho ba a o nyahlatsa, ba ikela moo mkgulo a matala a leng teng – mme hona e tla ba tahlehelo ya hao! Ha sehlopha se tshwarwa hantle le ho fuwa meputso ka mekgwa e mengata ntle le meputso ya bona ya kgwedi, kapelenyana ba bang ba tla utlwela hore basebetsi ba hao ke ba thabileng. Ka mkgwa ona o tla kgonahala ho bopa sehlopha sa basebetsi ba sebele ba tla kenya boleng le ho o thusa ho fihlella sepheo sa hao.

Dipatlisiso di bontshitse hore ha re sheba bahiri ba ka sehlohong ho toboketswa matshwao a mahlano a tiwaelehleng, e leng:

1. Boetapele bo nang le tjheseho;
 2. Semelo se ikgethileng sa khamphani seo beng ba sona ba leng motlotlo ka sona;
 3. Tsepatiso ya maikutlo talenteng e ntseng e hola;
 4. Maikutlo a matla a boikarabelo, e leng e mong le e mong o tseba se lebelletsweng ho yena le hore mosebetsi wa hae o ananelwa ka nepo; le hore
 5. Ditlwaelo tse ntle tsa manejara le basebetsi tse bontshang kananelo ya batho le ho mamele maikutlo le dikeletso tsa basebetsi.
- Ho ba manejara ke leeto le sa emang empa le ntseng le tswela pele le ho fetoha ntle le pelaelo ya letho, e leng sehlopha se matla sa basebetsi se tla nne se fane ka tshebetso e ntle – le dipheho tse ntle ditjheleteng. Etsa boiteko, o ke ke wa itshola!

Ditaba tse na re di kumelwa ke Jenny Mathews, mophehi ho tsa Pula Imvula. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho jenjonmat@gmail.com.